

Үстүбүздөгү жылдын февраль айынын аяк ченинде Улуттук банктын өкүлдөрү журналисттер менен жолугушуп, акча-кредит саясатынын жаңы операциялык негизине өтүп жаткандыгы тууралуу маалымат беришкен болчу. Жакында Улуттук банктын экономика Башкармалыгынын начальниги Сейилбек Урустемов, акча-кредит операциялары башкармалыгынын начальниги Раушан Сейткасымова, акча-кредит саясат бөлүмүнүн начальниги Насиба Имаралиева, массалык маалымат каражаттарынын өкүлдөрү менен кайрадан жолугушуу өткөрүшүп, март айынан тартып, Улуттук банк акырындык менен акча санына карата эмес, пайыздык чен иретинде акчанын баа параметрине б.а. акчанын баасына карата багыт алгандыгы, баалар жагдайы, валюта рыногундагы абал, экономикалык өсүшкө карата болжолдоолор тууралуу кеңири маалыматтарга токтолушту жана журналисттердин берген суроолоруна жооп беришти.

ЭСЕПТИК ЧЕН КАЛЫБЫНДА КАЛДЫ

Эсептик чендин негизги максаттарынын бири, биздин экономикадагы пайыздык каналдын бир кыйла туруктуу жана күчтүүрөөк иштөөсүн камсыз кылуу болуп эсептелет. Аны менен финансылык сектордон реалдуу секторду кредиттөөдө пайыздык чен эсептик чендин өзгөрүүсүнө таасири тийип туруусу керек. Азыркы учурда тилекке каршы, эсептик ченге карата таасир этүү эң эле солгун болууда. Февраль айында болуп өткөн Улуттук банктын башкармалыгынын жыйынында эсептик чендин өлчөмү бекитилген болчу. Эгерде мурда эсептик чен Улуттук банктын кирешелүүлүгүнө бекитилген болсо, 2014-жылдын 1-мартынан тартып эсептик чен түздөн-түз башкармалыктын чечими менен аныктала турган болду. Бул чечим Улуттук банктын өзүндөгү аналитикалык материалдардын, болжолдоолордун негизинде кабыл алынат. Бүгүнкү күндө акча-кредит саясатындагы өзгөрүүлөрдүн негизинде белгилүү өлчөмдө банктар аралык рыногунда көлөмдүк жана сандык жактан өсүштөр бар. Мисалы, банктар аралык бүтүм түзүүлөр жети эседен ашкан. Банктар аралык рыноктогу чендер пайыздык жаңы эсептик ченди жараткан. Мына ушул чен боюнча депозитке карата чен аныкталат. Бүгүнкү күндө ал 1,5 пайызды түзүүдө. Анын эң жогорку чеги 9 пайыз болуп эсептелет. Инфляциялык тобокелдиктер катнашына жана тышкы суроо-талаптын кыскаруусун эске алуу менен КР Улуттук банкынын башкармалыгы бир добуштан эсептик ченди өзгөртүүсүз 6,0 пайыз деңгээлинде калтырууну чечкен.

БААЛАР ЖАГДАЙЫ

Эгерде үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталындагы баанын динамикасын карап көрсөк, баалардын жогорулагандыгын көрөбүз. Өткөн 2013-жылы баа жалпысынан 4 пайызга өскөн. Ал эми быйылкы жылдын биринчи чейрегинин аягына дейре баа 6,3 пайызга чейин көтөрүлгөн. Баанын жогорулашы АКШ долларынын алмаштыруу курсунун жогорулашы менен байланыштуу болду көрүнөт. Экинчи фактор, дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда да баалар жогорулаган. Анын үстүнө биздин экономикага Кытайдын, Россиянын, Казакстандын экономикаларынын таасири болбой койбойт. Талдоо көрсөткөндөй акыркы убактарда бул өлкөлөрдүн экономикасынын өсүшүндө басаңдоо байкалууда. Албетте, Кытайдын экономикасынын өсүш темпи 7,4 пайызды түзүүдө. Ал эми Казакстанда биринчи чейректе-

УЛУТТУК БАНКТЫН ЖАҢЫ ОПЕРАЦИЯЛЫК СИСТЕМАСЫ АРАКЕТТЕ

ги экономикалык өсүштүн темпи 2,9 пайызды түзсө, Россияныкы болсо 1 пайыздан да төмөн (0,8%) болуп калган. Мына ошондуктан бул өлкөлөрдөгү экономикалык өсүштүн азаюусу Кыргызстандын экономикалык өсүш темпине өз таасирин тийгизбей койбойт.

2014-жылдын 1-чейрегинде биздеги экономикалык өсүш 5,6 пайызга жеткен. Буга "Кумтөр" алтын кенинин өндүрүшүнүн өсүү динамикасы, ата мекендик курулуш секторундагы өндүрүштүн динамикасы республиканын экономикасынын башка секторлору боюнча өсүштөр өбөлгө болууда. Экономикалык өсүштүн болуусуна курулуш секторлорунун тийгизген таасири жок эмес. Биринчи чейректе Кара-Балта шаарындагы "Жунда" нефти заводу иштей баштады. Ал да өсүш темпи жөнүндөгү статистикага маалыматтарды кошту. Эгерде мамлекеттик финансы секторуна токтоло турган болсок, биринчи чейректин жыйынтыгы боюнча бюджеттин профицити 2 миллиард сомду түзгөн, бул ИДӨнүн 2,1 пайызы болуп эсептелет.

ВАЛЮТА РЫНОГУНДАГЫ АБАЛ

Тышкы терс таасирлер астында, 2014-жылдын 1-чейрегинин АКШ долларынын курсунун жогорулашы байкалды. (Украинадагы кризистен улам, Россиянын тышкы саясий абалдын курчушу, Казакстандагы бир учурдагы теңгенин девальвациясы, ошондой эле Федералдык Резерв Системасынын QE3 программасын токтотконуна байланыштуу) жана сезондук факторлор валюта рыногуна таасирин тийгизди. Ошентип, АКШ доллары 10,76% жогорулап, бир доллар 49,1894 сомдон 54,4813 сомго чейин көтөрүлгөн. АКШ долларынын кескин секиргин жөнгө салуу максатында Улуттук банк 2014-жылдын 1-чейрегинде валюталык интервенция жасап, АКШ долларын сатуунун жалпы көлөмү 198,06 млн. АКШ долларын түзгөн. Үстүбүздөгү жылдын апрель айында АКШ долларынын кыргыз сомуна карата курсу төмөндөй баштаганы байкалды. Ошентип, АКШ долларынын расмий курсу 54,4999 сомдон (2014-жылдын 1-апрелине карата) 52,5055 сомго түшүп (2014-жылы 27-майда), бир доллар 3,66%га төмөндөгөн. Жогорудагы бекемдөө чет элдик валюталарга болгон сезондук суроо талаптын күчөшү менен байланыштуу. Буга байланыштуу АКШ долларын алмаштыруу курсундагы кескин секирүүлөрдү жөнгө салуу максатында Улуттук банк АКШ долларын сатып алуу операцияларынын жалпы суммасы 20,45 млн. АКШ доллар бол-

гон. Ал эми 2014-жылдын 23-майында чет элдик валютага карата коммерциялык банктар тарабынан кыска мөөнөттөгү суроо-талапка ылайык, 10,20 млн. АКШ доллары сатылды.

Жыл башынан бери Улуттук банк тарабынан чет элдик валюталарды сатуу 187,8 млн. АКШ долларын түзүп, жыл башынан бери 2014-жылдын дал ушул мезгили 27-майына карата сомдун девальвациясы 6,74% түздү.

ӨСҮШ БОЛЖОЛДОНУДА

Кыргызстанда рынок экономикасын моделдештирүү жүргүзүлгөн. Бир жылдын ичинде экономикалык өсүштүк темпи бир аз басаңдайт деген божомол бар. Бирок, Улуттук банктын узак мөөнөт болжолдоосу боюнча келечекте ИДӨнүн өсүш темпи жогорулайт. Улуттук банк даярдаган жана моделдештирген болжолдоосу боюнча 2014-жылдын аягына чейин инфляция да анча-мынча жогорулайт. Азыркы учурда жылдык эсеп менен алганда инфляция 8 пайызды түзүүдө, ал да жылдын аягына чейин өсүшү мүмкүн. Бирок келерки жылы инфляция басаңдайт баштайт. Азыркы учурда ал Улуттук банк өзүнүн акча-кредит саясатынын негизги багыттарында жарыялаган багыттын чегинде турат.

Кээде Кыргызстан валюталык операцияларды жүргүзүүдө тигил же бул валютаны колдонууда баш тартса болобу деген суроо туулат. Иш жүзүндө бул экономикалык объектилерде иш бүтүмдөрүн жүзөгө ашырып жаткан экономикалык агенттердин ыктыярында болот. Эгерде алар өздөрүнүн өнөктөштөрү менен соода валютасы катарында долларды пайдаланууну туура көрүшсө, демек, бул боюнча жетиштүү объективдүү экономикалык себептер бар. Азыркы учурда Улуттук валютаны пайдалануунун жакшы бир жолу бар. Бул АКШ долларынын динамикасынан көз карандылык. Бул маселе өтө татаал, ал кыска мөөнөттүн ичинде чечилбейт. Азыркы учурда ири агенттер жана калк өздөрүнүн эсептеринде улуттук валютаны пайдаланууга көбүрөөк өтүү маселеси турат. Кыргызстандын улуттук мыйзамдарына ылайык улуттук валюта түздөн-түз төлөм каражаты болуп эсептелет.

Бирок таң калыштуусу ири иш бүтүмдөрүн ата мекендик экономикалык агенттер чет өлкөлүк валютага жүргүзүүнү туура көрүшөт. Бул форматта азыр иш жүргүзүлүүдө. Айрым ири агенттер улуттук валюта менен эсептешүүгө өтүүдө, мисалы, азыркы учурда "Газпром нефть Азия" компаниясы төлөмдөрүнүн бир бөлүгүн рубль менен жүргүзүшүүдө, бул кө-

лөмдөр банк системасында сезилүүдө. Улуттук банк муну колдоого алууда жана улуттук төлөм системасын түзүүгө катышууда.

ЭКОНОМИКАЛЫК БОЛЖОЛДООЛОРДУН АР ТҮРДҮҮЛҮГҮ

Ар түрдүү финансылык институттардын болжолдоолорунун ар түрдүү болушун нормалдуу көрүнүш деп айтууга болот. Анткени, алардын болжолдоолору өздөрүнүн эсептөөлөрүнөн келип чыгат. Мисалы, структуралардын бири 2014-жылы ИДӨнү 4,4 пайызга өсөт деп баа берген, ал эми Улуттук банктын ИДӨнүн өсүшү боюнча бүгүнкү күндөгү баасы 4,8 пайызды түзөт. Бирок, республиканын экономикасында анын өсүшүнүн потенциалын камсыз кылуучу кошумча резервдер бар. Ошондуктан, бул жылы өсүш жогоруда келтирилген сандардан жогору болушу мүмкүн. Мисалы, Кара-Балта шаарында нефти иштетүүчү заводдун өндүрүшү жогорку көлөмдөргө жана кубаттуулукка чыга турган болсо, бул өндүрүштүк өсүштүн олуттуу факторуна айлануусу менен ИДӨгө кошумча өсүш берет.

ЭЛ АРАЛЫК САЯСИЙ ФАКТОРЛОР КЫРГЫЗСТАНДЫН ВАЛЮТА РЫНОГУНА ТААСИРИН ТИЙГИЗБИ?

Россия менен Украинанын ортосунда саясий жана экономикалык мамилелердин курчушуна баарыбыз күбө болуудабыз. Мына ушуга байланыштуу Россия валюта рыногунда оор кырдаал жаралды. Албетте, өз кезегинде бул валюта рыногундагы абалга таасирин тийгизди. Башка дагы таасир берүүчү фактор – бул Россиянын экономикасынын өсүшү. Анткени, Кыргызстанга которулуп келип жаткан негизги акча көлөмү ошол жакта иштеп жаткан кыргызстандыктарга туура келүүдө. Эгерде акча которуулардын көлөмү азайса, ошончолук биздин казынага акча аз түшөт. Албетте, Украинадагы кырдаалдын өнүгүшү Россиянын экономикасына, биздин экономикага канчалык даражада таасирин тийгизет, аны сан жагынан баалоо кыйын. Анткени, кырдаалдын кайсы багытта өнүгөөрүн айтуу татаал. Украинада президенттик шайлоо болуп өттү, саясий кырдаал турукташы да мүмкүн, ошондо гана ал жакта экономикалык жагдай жакшы жагына оойт деп айтса болот.

Абдимухтар АБИЛОВ